

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ В СИСТЕМІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

В. В. Каплінський

Успішність розв'язання проблем сімейного виховання можлива лише за умови готовності батьків, яку в свою чергу може сформувати лише якісно підготовлений до цього важливого аспекту своєї професійної діяльності педагог. Стаття пропонує методику підготовки майбутнього вчителя до роботи з батьками в системі його професійного становлення. Адаптовано ідеї педагогів-класиків, зокрема А.Макаренка і В. Сухомлинського до сучасних умов в контексті більш ефективного розв'язання проблеми сімейного виховання. Особлива увага акцентується на формуванні педагогічної культури батьків та шляхів її формування. Педагогічна культура, складовими якої є культура мови, культура поведінки, культура спілкування, культура педагогічного впливу, обов'язково передбачає оволодіння психолого-педагогічними знаннями та вміннями (як її основою), які забезпечують педагогічну доцільність дій батьків. Ми цілком свідомо спростили і обмежили теоретичну складову статті і включили в її зміст чимало конкретних педагогічних фактів з метою можливого їх використання викладачами педагогічних дисциплін при підготовці студентів до роботи з батьками та під час проходження педагогічної практики. Ідеї, запропоновані в статті, можуть бути корисними також і для батьків.

Ключові слова: професійна підготовка, професійне становлення майбутнього вчителя, сімейне виховання, батьківський авторитет, педагогічні ситуації, педагогічна культура батьків.

THE TRAINING OF A FUTURE TEACHER TO THE WORK WITH PARENTS IN THE SYSTEM OF HIS PROFESSIONAL BECOMING

V. Kaplinskiy

The success of solution of problems in the family upbringing is possible only in condition of parents' readiness which can be formed by a teacher, who is qualitatively trained to this important aspect of his professional practice. The article offers the method of future teacher's training to the work with parents in the system of his professional becoming. The ideas of classical teachers, especially of A. Makarenko and V. Sukhomlynsky, are adopted to the modern conditions of more efficient solution of problems of family upbringing. The readiness to the work with parents, first of all, provides the readiness to the cooperation with them. The main proof of it must be not the organization and holding the large number of individual, group or collective educational events, but their quality, which depends on many factors. Some of them often stay out of our sight, reducing the performance of the above forms of educational work. A special attention is paid to the formation of parents' pedagogical culture and the ways of its creation. The pedagogical culture with its segments, such as the culture of a language, behavior, communication and pedagogical influence provides the mastering with psychological and pedagogical knowledge and skills (as their basis) which determine the expedience of parents' actions. We purposely have simplified and limited the theoretical part of the article, including many specific pedagogical facts in order to use it by teachers of pedagogical subjects during their training of students to the work with parents and their pedagogical practice. The ideas, offered in the article, can be useful for parents as well.

Keywords: professional training, professional becoming of a future teacher, family upbringing, parents authority, pedagogical situations, parents' pedagogical culture.

Результатом успішного професійного становлення майбутнього вчителя має бути не лише його готовність до здійснення навчально-виховного процесу, а і готовність до роботи з батьками як важлива складова системи професійно-педагогічної підготовки. Повністю погоджуємось з О.Я.Савченко у тому, що успіх як початківця, так і досвідченого вчителя, значною мірою залежить від того, чи зуміють вони зробити батьків своїми однодумцями.

Результативність виховних впливів на учнів залежить не тільки від узгодженості між вчителями в школі, батьками в сім'ї як суб'єктами виховання, а й від узгодженості їх між собою. При відсутності такої узгодженості учень, приходячи зі школи, може отримувати абсолютно інші, протилежні шкільним, уроки виховання у сім'ї. Унаслідок цього коефіцієнт корисної дії зусиль педагогів може бути досить низьким, оскільки приходится руйнувати (а це досить важка справа) ті хибні погляди, потреби, переконання, які формуються батьками. Про це свідчать реальні педагогічні ситуації.

Ситуація перша. П'ятикласник Володя живе в забезпеченій сім'ї, носить дорогий одяг і таке ж взуття, постійно має чималі кишенькові гроші, гордиться дорогим мобільним телефоном. Він тримається самовпевнено і зарозуміло. Інші діти заздрять йому, запобігають перед ним. Ярослава

Федорівна спробувала з цього приводу поговорити з батьками, але батьки в один голос заявили: «Це наше право. Ми живемо заможного, любимо сина і нічого для нього не шкодуємо».

Ситуація друга. Восьмикласник Сашко виконав своє доручення блискуче. Директор вирішив оголосити батькам подяку за гарне виховання сина і з цією метою запросив батька до школи. Але той чомусь не прийшов. А наступного дня зателефонував і сказав: «Я був зайнятий терміною роботою, але Ви не хвилюйтесь, я його уже відлупцював...».

Зрозуміло, що при таких кардинально протилежних позиціях позитивних результатів у вихованні не варто очікувати. Успішність розв'язання відображених у ситуаціях і подібних їм проблем можлива лише за умови готовності батьків, яку в свою чергу може сформулювати лише якісно підготовлений до цього важливого аспекту своєї професійної діяльності педагог.

До такого висновку в своїх наукових поглядах приходять І. Богданова, М. Вієвська, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, В. Сластьонін та інші на основі розвитку ідей класиків педагогіки Я. А. Коменського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, вважаючи формування готовності вчителя до виконання своїх головних функцій метою і результатом професійно-педагогічної підготовки.

Мета нашої статті полягає в подальшому розвитку їх ідей та адаптації ідей педагогів-класиків, зокрема А. Макаренка і В. Сухомлинського до сьогодення в контексті формування готовності майбутнього вчителя до роботи з батьками в системі його професійного становлення.

Готовність до роботи з батьками передбачає перш за все готовність до взаємодії з ними, головним показником ефективності якої має бути не кількість організованих і проведених індивідуальних, групових і колективних виховних заходів, а їхня *якість*, яка залежить від багатьох чинників. Деякі з них часто залишаються поза нашою увагою, знижуючи результативність названих вище форм виховної роботи.

Один з чинників полягає у тому, що бесіди, консультації, відвідування батьків вдома та інші форми мають бути спрямовані не лише на вирішення *оперативних* питань, а на реалізацію *стратегічних цілей* виховання, досягнення яких створює сприятливі умови для розв'язання поточних проблем: встановити взаємний контакт, з'ясувати сутність педагогічної позиції сім'ї, виявити можливості залучення батьків до виховної роботи з учнями класу.

Не менш важливим є те, що форми роботи з батьками *не мають* організовуватись для того, щоб покарати дитину, щоб засудити неправильні дії і виховні методи батьків, їхні помилки, спровокувати дорослих на репресивні способи впливу на школярів. Під час організації групових і колективних форм взаємодії з батьками, зокрема батьківських зборів, педагогу *доцільно*:

- говорити *про проблему*, а не звужувати виховну бесіду лише до засудження поведінки конкретного учня;
- не забувати про принцип *опори на позитивне* в особистості вихованця і вмінні знаходити приємні слова про кожного учня («не він поганий, а він вчинив погано»);
- обов'язково вказувати на *позитивні зміни*, які відбулися після останніх зборів, і проблеми, які так і залишились не розв'язаними;
- звертатись до батьків *тактовно*, називаючи їх по імені й по батькові, а не «мати Антонова»;
- вмінні чітко і конструктивно *визначати проблеми*, які потрібно розв'язати разом з батьками;
- *залучати* батьків до підготовки й проведення виховних заходів, запрошувати їх на уроки.

І навпаки, щоб уникнути проблем при організації колективних форм взаємодії з батьками та запобігти зниженню їхньої ефективності, педагогу *недоцільно*:

- говорити про недоліки в навчанні або публічно хвалити окремих учнів;
- читати нотації батькам стосовно поведінки або навчання їхніх дітей;
- дорікати батькам за невідвідування класних зборів;
- замість звертання до батьків за порадою, з проханням, давати їм лише вказівки [1; 5].

Успішність професійного становлення майбутнього вчителя визначається і його готовністю до підвищення *педагогічної культури батьків*, яка відіграє велику роль у забезпеченні результативності сімейного виховання. Для прикладу наведемо фрагмент роздумів батька про одну з поширених проблем сімейного виховання: *Хочу бути хорошим батьком, хорошим вихователем, душевно готовий. Можу займатись з ними годинами. Але я дуже слабкий як педагог. Як дефіцит повітря, відчуваю дефіцит педагогічних знань. Дивовижний феномен: бути батьком – найвідповідальніша справа, але цьому не вчать, «батьківство», по суті, віддано чуттєвому досвіду та інтуїції. Гостро відчуваю дефіцит спеціальних знань, навичок...*

Турбота про педагогічну культуру батьків, без якої неможливо розв'язати жодного завдання, що стосується виховання та навчання, – одна з важливих функцій педагога. Педагогічна культура, складовими якої є культура мови, культура поведінки, культура спілкування, культура педагогічного впливу, обов'язково передбачає оволодіння *психолого-педагогічними знаннями та вміннями* (як її основою), які забезпечують педагогічну доцільність дій батьків. Наприклад, знання та розуміння сутності принципу прихованості виховних впливів зупинить батька чи матір від повчань та нотацій у підлітковому віці,

оскільки вони знатимуть, що «лобова атака» (відкритий прямий вплив) може наштовхнутись на опір і нашкодити; знання причин конфліктів між батьками та дітьми допоможуть, спрогнозувавши негативні наслідки певних дій, вчасно від них відмовитись, щоб попередити конфлікт; знання умов ефективного переконування допоможуть проникнути у внутрішній план особистості сина чи дочки і змінити погляди на життя. Знання і розуміння сутності принципу безумовного позитивного ставлення до дитини допоможе в ситуаціях, коли хочеться посварити дитину, утриматись від цього і «відкрити очі» на її негативну поведінку («я тебе люблю як сина, але те, що ти зробив, мені не подобається, і я тебе повинен покарати, щоб ти усвідомив негатив своєї поведінки»). Знання заохочувальних та гальмівних прийомів виховного впливу допоможе пригальмувати негативну або надихнути на подальшу позитивну поведінку.

У поданих нижче ситуаціях з сімейного виховання йдеться про те, як один з гальмівних прийомів, а саме прийом удаваної байдужості (на жаль, подібним прийомом чомусь не приділяють належної уваги навіть педагоги) досить доречно був використаний у сімейному вихованні і «влучив у десятку». І в першій, і в другій ситуаціях володіння гальмівними прийомами виховного впливу, що свідчить про педагогічну освідченність як важливу складову педагогічної культури батьків, забезпечує блискучу результативність їхніх дій. Першу досить цікаву ситуацію сімейного виховання з використанням прийому вдаваної байдужості, який застосовується у комплексі з іншими прийомами, описує письменниця О.Мариніна в детективі «За все треба платити». Цю типову ситуацію з нетиповим підходом матері до її розв'язання студенти сприймають і аналізують з неабияким інтересом.

Мати поставила перед трьома маленькими дітьми вечерю на кухні, а сама пішла в кімнату розмовляти з приватним детективом.

На кухні щось грюкнуло, і згодом почувся і вереск. Мати здригнулась, але не зрушила з місця. Після невеличкої паузи почувся нестриманий плач.

– *І Ви не поглянете, що там сталося?* – здивувався детектив.

– *Я і так знаю: з підвіконня впала праска. Знову Світланка метушилась і крутилась, от і зачепила її ліктем. Це в нас трапляється майже щодня.*

– *Але ж вона плаче. Раптом забилась.*

– *Якби вона вдарилась, вона б не так плакала. Я своїх спиногризів знаю. Це вона злякалась. Нічого нічого, нехай зикає, що є ситуації, з яких потрібно вміти знаходити вихід самостійно, без сторонньої допомоги. Ви запитуйте, будь – ласка, не звертайте на це уваги.*

Невдовзі на порозі кімнати з'явилась жива білява лялька з заплаканими очима.

– *Коли прийде тато?* – вимогливо запитала лялька.

– *Батько прийде вранці, він на чергуванні, – байдуже відповіла господиня. – А що трапилось? Навіщо тобі тато?*

– *Він мене пожаліє, – сердито заявила лялька на ім'я Світлана. – Я плачу, плачу, а ти не йдеш.*

– *Гаразд, дитинко, ти поплач до ранку, а там і батько повернеться з чергування. Йди, будь ласка, до столу і все доїж. І прослідкуй, щоб Павлик не зачіпав кетчуп.*

Маневр відволікання від особистих страждань було проведено спритно і непомітно. Необхідної частки жалю дитина не отримала, проте їй в руки дали зброю, яка дозволила усвідомити власну значущість – право контролю над старшим братом, роль помічниці матері. Вона вміть повеселишала і підскоком побігла назад в кухню з радісним криком: «Павлику, не смій чіпати кетчуп, мама тобі не дозволяє!»

Наступна ситуація, що пропонується студентам для аналізу, є типовою в сім'ї під час сніданку. У ній знову ж стає в пригоді прийом виховного впливу – удавана байдужість, засвідчуючи про рівень педагогічної культури матері.

– *Я не хочу їсти, – каже дитина*

– *Ну з'їж ще це... – наполягає мати.*

– *І цього не хочу.*

– *Хоч чаю випий.*

– *І чаю не хочу!*

– *Як же ти будеш займатися на уроках? Це просто не можливо.*

Починається «вистава», у якій ролі відпрацьовані: стражденна мати та дитина – переможець. Зауважте, що більше наполягає мати, то сильніше чине опір дитина. Про те, що дитина входить у роль і навіть отримує певну егоїстичну насолоду від умовлянь, свідчить багато що.

Наступного ранку мати змінює систему спілкування у звичній ранковій ситуації. Зараз вона відбудеться іншим чином.

Сніданок був на столі, але Ганна Іванівна не пропонувала дочці сісти. Ася вертілася на кухні і не наважувалась сісти до столу: незвично, не було умовлянь матері, причитань.

– *Ма, – капризно протягнула Ася, – а що їсти?*

– *Все на столі, – сказала мати, і не підійшла до дочки. Ася ковирнула виделкою кашу:*

– А чай солодкий? – не вгамовувалась Ася.

– Спробуй...

Обурена поведінкою матері, Ася встала з-за столу і, не попроцавши, пішла ображена.

Ввечері вона жалілася матері:

– У мене на всіх уроках болів живіт і паморочилась голова. Я нічого на уроках не могла зрозуміти...

– Ну? – здивувалась мати.

– Що «ну»? – обурилась дівчина, точно кажучи: «Дочка йде до школи голодна, а ти нукаєш...»

– А чого б це животику боліти? – запитала мати.

– А що я їла вранці? Ковток чаю – і все.

– Наступного ранку ситуація повторилася. Мати ласкаво сказала дочці: «Поснідай добре, щоб знову живіт не болів».

І вийшла з кімнати. Того ранку Ася вперше без нагадувань поснідала як треба, прибрала після себе посуд і мовчки пішла до школи.

Обидві ситуації дивують нестандартним підходом матерів до виховання дітей, їхньою абсолютно неочікуваною поведінкою, адже, як гласить один з афоризмів: «Хочеш перемогти – здивуй!!!». Майбутні педагоги це беруть на озброєння, оскільки відчувають миттєву результативність такого підходу.

Культура спілкування допомагає забезпечити душевний та духовний контакт з дітьми. А духовна єдність, на думку педагогічного критика С. Соловейчика, перша і остання перевірка, чи правильним є виховання. Ті діти, у яких немає душевних і духовних контактів з батьками, – важкі діти. А важкі батьки – ті, хто не вмє і не хоче забезпечувати такі контакти, кого дратує сама ідея рівності з дітьми.

Для того, щоб переконати студентів в дієвості педагогічної культури, звертаємось до живих педагогічних ситуацій, у яких високий її рівень та рівень культури спілкування, зокрема загальний світогляд, стриманість і почуття міри допомагають батькам впливати на дітей, навіть в ситуаціях критичних.

Підготовка до роботи з батьками як важливий напрямок професійного становлення майбутнього педагога буде обмеженою без опори на класичну педагогіку. Досить цінні ідеї для підвищення рівня педагогічної культури батьків можуть бути запозичені в А.С. Макаренка. Вони в жодній мірі не втратили сьогодні своєї актуальності. Не випадково ЮНЕСКО не так давно визнало цього педагога кращим педагогом ХХ сторіччя, а його «Педагогічну поему» – кращим художнім твором про виховання.

Акцентуємо увагу майбутніх педагогів, насамперед, на ідеях Макаренка, пов'язаних з батьківським авторитетом, оскільки авторитет батьків – найвагоміший чинник успішного виховання. Особливо цінним є його застереження: «Треба відрізнити справжній авторитет від авторитету фальшивого, що побудований на штучних принципах і полягає у забезпеченні слухняності будь – якими засобами»[3].

Педагог-класик застерігає від багатьох видів фальшивого авторитету, характерних і для сучасних батьків. Так, досить поширеним у сучасних умовах є *авторитет підкупу*, який Макаренко називає найбільш аморальним видом авторитету. Сутність його в тому, що слухняність, добре ставлення до батьків, гарне навчання купується подарунками та спокусливими обіцянками. Його аморальність у тому, що підкуп спрямовує поведінку дитини лише на зовнішній стимул. Зникає стимул – зникає слухняність, добре ставлення до батьків, старанність у навчанні. Інакше кажучи, поведінка в дитини є позитивною тільки зовні, а внутрішньо приховує в собі лише бажання отримати подарунок або домогтись виконання даної батьками обіцянки. При такому підході часто позитивна поведінка дітей стає поведінкою на угоду батькам і набуває ситуативного характеру.

Авторитет доброти, при якому діти *задобрюються* ласкавими словами, поступливістю, лагідністю, поцілунками, всюдозволеністю, аби був сімейний мир, аби було все гаразд, аби нічим не дратувати дитину, А. С. Макаренко називає найнерозумнішим, оскільки, *по-перше*, така батьківська поступливість породжує все нові й нові бажання дитини, вимоги, примхи, яких батьки вже неспроможні зупинити; *по-друге*, у такій сім'ї діти починають командувати батьками; *по-третьє*, якщо батьки захочуть чинити опір такій поведінці, він вже буде запізнлим і марним, тому що важко подолати те, що стає звичкою і набуває хронічного характеру. Про негативні наслідки такого виду авторитету свідчить один з листів В. О. Сухомлинського до сина (розділ другий книги «Батьківська педагогіка», що має назву «Батьківський авторитет»), зміст якого викликає досить дієву емоційну реакцію майбутніх педагогів[6].

Назва наступного виду авторитету звучить досить позитивно (*авторитет дружби*), оскільки відображає демократичність стосунків між батьками й дітьми. Однак Макаренко застерігав від такого виду батьківського авторитету, тому що вважав однією з найважливіших умов ефективного виховання – вимогливість. Доброта без вимогливості, дружба без вимогливості породжують безвідповідальність, а значить – досить низький коефіцієнт корисної дії виховання. «Якщо дружба, – зауважує Макаренко, – досягає крайніх меж, виховання припиняється або починається протилежний процес: діти починають виховувати батьків». Вам доводилось спостерігати сцени, коли діти сміються з батьків, грубо їх обривають,

повчають, не реагують на їхні вимоги? Макаренко вважав це плодами авторитету дружби. Може вона й мала місце на початку у взаєминах між батьками й дітьми, однак за відсутності вимогливості вона повільно зникала.

Батьки, які стоять на позиціях *авторитету резонерства*, упевнені, що педагогічна мудрість полягає в повчанні та моралізуванні. Однак нескінченні повчання, часті повчальні розмови, нотації якраз і свідчать про відсутність педагогічної культури, оскільки викликають внутрішній опір у дітей. А. С. Макаренко зауважує, що постійні «розглагольствування» батьків, постійне їхнє пиляння й балакучість проходять, як правило, повз свідомість дітей, а, отже, безслідно.

Найпоширенішим видом фальшивого авторитету, до того ж досить небезпечним, Макаренко називає *авторитет любові*. Виявляється, що у цьому красивому словосполученні може приховуватись небезпека. Спробуємо це пояснити, виокремивши його головні ознаки і оцінивши їх в контексті сімейного виховання сьогодні.

- Щоб заслужити любов дітей, батьки на кожному кроці демонструють дітям власну батьківську любов, виражаючи її в ніжних словах, нескінченних поцілунках, пестошах. У гонитві за дитячою любов'ю вони нерідко втрачають почуття міри і буквально занурюються в море сентиментальності.

- Дітям неважко здогадатись, чого від них хочуть, і вони починають вибудовувати стратегію і тактику своєї поведінки з батьками, які часто засліплені і не помічають прихованих намірів дітей: тата і маму можна як завгодно обдурити, тільки робити це треба з ніжним виразом обличчя, надягнувши маску показних почуттів. А якщо хочеш залякати батьків – надуйся і покажи, що твоя любов минає.

- Така позиція батьків часто призводить до того, що щира дитяча любов пізніше набуває показного характеру, переходить у лицемірство: любов до батьків не зникає, але поступово набуває раціонального характеру.

- Така любов нерідко розповсюджується і на оточуючих. «Змалку дитина починає розуміти, що до людей можна підлещуватись... без ніякої любові, а з холодним і цинічним розрахунком»[3].

Найстрашніший вид авторитету, на думку А. С. Макаренка, – *авторитет придушення*. Якщо доводилось вам бачити батька, який завжди сердиться, нестриманий, за кожну провину карає, демонструє грубість – то це і є авторитет придушення. Його негативні наслідки, по-перше, у тому, що така жорстокість присвоюється дітьми, які в подальшому намагаються мстити за своє придушене дитинство; по-друге, діти, які виховуються в атмосфері постійного страху, як правило, стають безвольними, затурканими або ж подібними до такого батька самодурами.

Інформація А. Макаренка абсолютно не застаріла, є актуальною і цінною в сучасних умовах, оскільки допомагає з'ясувати причини проблем сімейного виховання, визначити позицію, яку займають батьки у вихованні дітей, або ж вид батьківського авторитету, і лише після встановленого діагнозу приступити до лікування хвороби, тобто усунення причин, що створюють проблеми у сімейному вихованні.

На закріплення і підсилення мотивації до проблем сімейного виховання та шляхів їх вирішення студентам пропонуються цікаві відеоситуації для аналізу, які супроводжуються наступними завданнями:

Уважно перегляньте відеоситуації і визначте вид батьківського авторитету та його негативні наслідки. Яка поведінка батьків у цих ситуаціях була б педагогічно доцільною? Сформулюйте на підставі переглянутих відеоситуацій типові помилки сімейного виховання та продовжте їхній ряд на основі ваших власних спостережень. Знайдіть у них подані нижче найтиповіші недоліками сімейного виховання.

- Дефіцит спілкування батьків з дітьми та нерозуміння батьками внутрішнього світу, потреб та інтересів дитини.

- Надмірна опіка, звільнення від найменших труднощів та потурання бажанням дитини («хочу!» – на, «бажаю» – отримуй бажане, а педагогічно мудро: хочу, бажаю – доклади зусилля, попрацюй, тоді отримаєш). Шляхом виправлення цього недоліку є переконання дитини в тому, що між бажанням і його задоволенням завжди повинно бути зусилля, напруження.

- Взаємна неузгодженість між суб'єктами сімейного виховання та непослідовність у поведінці батьків (сьогодні поступитись, а завтра насваритись за одну і ту саму поведінку).

- Неузгодженість дій сім'ї і школи. Тоді, коли виховання в сім'ї суперечить вихованню в школі, у дітей формується недовіра до слів та дій педагога, що стає перешкодою для формування позитивної поведінки та виправлення недоліків.

- Безсистемність у вихованні дітей стає перешкодою для формування досвіду позитивної поведінки, оскільки безсистемне виховання, будучи епізодичним та хаотичним, не сприяє закріпленню позитивного в поведінці.

- Надмірний контроль за поведінкою дітей формує спочатку внутрішню озлобленість, яка з дорослішанням проявляється у її зовнішніх формах, зокрема в неприхованому опорі, навіть у бунті.

- Використання каральних методів виховання, особливо звернення до фізичних покарань. Такі методи шкідливі тому, що послаблюють чутливість, діти звикають боятися і ненавидіти. Окрім цього, їх часте застосування призводить ще до одного досить негативного наслідку, про який засвідчував ще в часи середньовіччя відомий експеримент Авіценни. *Двох ягнят він помістив у однакові клітки, годував їх і*

підключався про них також однаково. Проте одне ягнятко росло кволим, несмілим, подавленим, а друге розвивалось цілком здоровим, життєрадісним, з прекрасним апетитом. Чому? А тому, що першому ягнятці з його клітки було видно вовка, який сидів у сусідній клітці, а друге ягня цього не бачило.

- Батьки не надають значення тому, що їх приклад та моральний клімат у сім'ї – більш ефективний фактор впливу на моделювання поведінки, ціннісних орієнтацій, переконань та поглядів дітей, ніж вказівки та повчання.

Успішному включенню студентів у реальну взаємодію з батьками вихованців сприяє ситуативний метод, спрямований на розв'язування педагогічних задач та аналіз виховних ситуацій. Підбираємо ситуації, що відображають різноманітні аспекти взаємодії педагогів з батьками, типові помилки, які допускають учителі в роботі з батьками, помилки батьків, що стають причинами низького коефіцієнту їхнього впливу на дітей та створюють бар'єри у спілкуванні. Подібні ситуації пропонуються майбутнім педагогам під час державної атестації, приклади таких ситуацій наводимо нижче.

До Вас, класного керівника 8Б класу, прийшла схвильована мама Світлани за порадою. Вона випадково довідалась про те, що дочка останнім часом дуже змінилась, стала замкнутою. Виявилось: Світлана заходила на сайт, який пропагує самовбивства. *Що Ви порадите матері? Як побудуєте подальшу виховну роботу з ученицею?*

Вчителька математики і класний керівник сьомого класу викликала батька семикласника Сергія до школи і звернулася до нього з таким монологом: «Що ж Ви, з власним сином справитися не можете? Три двійки підряд! Якщо ще хоч одну отримає, я обіцяю, що виставлю йому двійку за півріччя. І зверніть увагу на його нестерпну поведінку! Я його більше на уроки пускати не буду. Так що вживайте заходів! Я Вас попередила». *Дайте оцінку поведінці вчительки. Які педагогічні помилки вона допустила? Запропонуйте варіант власної бесіди з батьками в подібній ситуації.*

Ви складаєте план роботи з батьками. Запропонуйте тематику батьківських зборів, актуальну для батьків сучасних старшокласників (9-11 класи), охопивши всі напрямки всебічного розвитку особистості (розумове, естетичне, фізичне, моральне, трудове виховання).

Відомий американський дитячий лікар Бенджамін Спок розповідав Ю.П.Азарову, відомому російському педагогу, що його мати, виховуючи п'ятеро дітей, була надзвичайно суворою з ними, однак виховала прекрасних людей і громадян. Ставши батьком, сам Спок вирішив виховувати своїх дітей по – іншому, а саме на засадах свободи, відкритої любові до дітей, дружби і співробітництва з ними. І також виховав не менш прекрасних людей і громадян. *Значить, авторитарна і гуманна система виховання рівноцінні? Визначте і обґрунтуйте свою позицію.*

Контрольну роботу з математики в 9-му класі написали погано. Вчителька незадоволено аналізувала. Коли черга дійшла до Віктора, вона, не стримавши негативних емоцій, без усяких пояснень попросила щоденник, щоб виставити «незадовільно». Юнак не погодився. Вчителька, підвищивши голос, повторила вимогу. У відповідь – мовчання. У настороженій тиші класу пролунав вирок: «Твоїй впертості я не дивуюся, твій брат такий самий, як ти. Недарма і батько від вас пішов. Від таких синів утечеш мимоволі...». Слова вчительки викликали могильну тишу, а Віктор піднявся і сказав: «Батько Вам розповість, чому він пішов... Я його про це попрошу. Спеціально для Вас...». *Проаналізуйте дії вчительки. Які принципи виховання було порушено? Спрогнозуйте подальший розвиток подій.*

Вчителька математики і класний керівник сьомого класу викликала батька семикласника Сергія до школи і звернулася до нього з таким монологом: «Що ж Ви, з власним сином справитися не можете? Три двійки підряд! Якщо ще хоч одну отримає, я обіцяю, що виставлю йому двійку за півріччя. І зверніть увагу на його нестерпну поведінку! Я його більше на уроки пускати не буду. Так що вживайте заходів! Я Вас попередила». *Які педагогічні помилки вона допустила? Запропонуйте варіант власної бесіди з батьками в подібній ситуації.*

Представлені нами ідеї підготовки студентів педагогічного університету до роботи з батьками сприятимуть, на наш погляд, формуванню у них стійких професійних мотивів, відповідального ставлення щодо власного професійного зростання у даному напрямку, орієнтації майбутніх учителів на постійну творчу роботу над власним професійним самоудосконаленням. Про результати нашого підходу до підготовки майбутніх учителів до роботи з батьками свідчить анонімне продовження студентами запропонованого при завершенні вивчення педагогіки речення «Педагогіка особисто для мене була дисципліною, яка...».

...На першій парі ви створили для мене педагогічну ситуацію і поставили мене в роль батька. Я її розв'язав по-своєму, а потім, прийшовши додому, запропонував її своїм батькам. Але вони розв'язали її не моїм способом, а вашим. Це мене здивувало й переконало в тому, що наші заняття спрямовані в правильне русло.

...Ця дисципліна змінила моє ставлення до сім'ї і сім'ї до мене. Зі своїм старшим братом я часто конфліктував. Недавно вирішив звернутись до одного з прийомів виховної взаємодії і отримав результат: брат погодився, що помилявся, і попросив вибачення. Я теж перепросив його, і зараз ми найкращі друзі,

справжні брати. Думаю, що цей приклад лише початок збагачення мого досвіду у моїй голові та змін у моїй поведінці.

...Знання, які я отримую, діють. Я їх часто практикую з молодшою сестрою і маленькою племінницею. Не завжди виходить, але приємно отримувати результати і переконуватись у їхній значущості.

...Особисто для мене педагогіка була дисципліною, яка вразила нас своєю необхідністю. Загалом у навчальних закладах вивчають предмети, які дуже абстрактні і згодом не використовують. Цікаво те, що на парі, під час навчального процесу ти можеш навчитися реальним практичним знанням. Ти вирішуєш ситуації, які реально можуть статися в житті. Особлива подяка за розуміння терпіння, неординарний підхід та дуже приємний голос під час лекцій та практичних занять.

Література

1. Каплінський В.В. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: Навчальний посібник / В.В. Каплінський, І. О. Асаулюк. – Вінниця: ПП «ТД «Єдельвейс і К», 2014. – 294с.: іл.
2. Lazarenko N. I. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education / N. I. Lazarenko, V. V. Kaplinski // International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences. – Kielce: Holy Cross University, 2016 – P. 98-101
3. Макаренко А. С. Книга для батьків / А. С. Макаренко. – К.: Радянська школа, 1978. – 326 с.
4. Мільто Д. О. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач / Д. О. Мільто : посібник. – Кіровоград : Умекс ЛТД, 2013. – 156с.
5. Педагогіка: Навчальний посібник / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – 5-е вид., випр. і доп. – Вінниця : Видавн. ТОВ фірма «Планер», 2012.– 400 с.
6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – Київ : Радянська школа, 1978. – 363 с.

References

1. Kaplinskyi V.V. Osnovy vykhovnoi diialnosti vchytelia fizychnoi kultury: Navchalnyi posibnyk / V.V. Kaplinskyi, I. O. Asauliuk. – Vinnytsia: PP «TD «Iedelveis i K», 2014. – 294s.: il.
2. Lazarenko N. I. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education / N. I. Lazarenko, V. V. Kaplinski // International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences. – Kielce: Holy Cross University, 2016 – P. 98-101
3. Makarenko A. S. Knyha dlia batkiv / A. S. Makarenko. – K.: Radianska shkola, 1978. – 326 s.
4. Milto D. O. Teoriia i tekhnolohiia rozviazannia pedahohichnykh zadach / D. O. Milto : posibnyk. – Kirovohrad : Umeks LTD, 2013. – 156s.
5. Pedahohika: Navchalnyi posibnyk / V. M. Haluziak, M. I. Smetanskyi, V. I. Shakhov. – 5-e vyd., vypr. i dop. – Vinnytsia : Vydavn. TOV firma «Planer», 2012.– 400 s.
6. Sukhomlynskyi V. O. Batkivska pedahohika / V. O. Sukhomlynskyi. – Kyiv : Radianska shkola, 1978. – 363 s.

УДК 378(038, 1-87)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ЗВО

Н. Р. Кисіль

orcid.org/0000-0002-8178-9482

У статті обгрунтовано критерії, які забезпечують формування креативності майбутніх учителів початкової школи. Виділено основні умови перетворення діяльності вчителя у креативну, проаналізовано головні потреби у формуванні креативності студентів у ЗВО. Розглянуто структуру розвитку креативності майбутніх учителів у закладах вищої освіти. Проаналізовано основні поняття та параметри креативності. Висвітлено основні педагогічні умови, сприятливі для розвитку педагогічної креативності та важливість створення креативного освітнього середовища. Подано групи факторів, що перешикоджають формуванню креативності, а також сфери, що дає можливість створити креативне освітнє середовище. Описано, що може перешикоджати розвитку креативності та сприйняти проблему, використовуючи найоптимальніші для цього можливості, щоб створити новий, оригінальний продукт. Наведені приклади, що передбачають формуванню креативності й потребують створення у вищому навчальному закладі цілісної, самокерованої системи. Якою саме має бути креативна особистість та як допомогти становленню такої особистості, а саме, майбутньому вчителю початкових класів, в умовах ЗВО.

Ключові слова: креативність, креатив, заклад вищої освіти, майбутній учитель початкової школи, структура, креативне освітнє середовище.